

THE INFORMATION WAR AND THE IMPROVEMENT OF THE ACTIVITIES OF THE SPECIAL SERVICES IN THE REPUBLIC OF BULGARIA

Ivailo Iliev

University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria, iliev_ivailo@mail.bg

Abstract: In the contemporary conditions of international relations development, the information war acquires significance. The need to explore the subject is related to the fact that today in the globalizing world, inter-state contradictions and conflicts are more likely to take place in the information space. With the advent of the information society age, information and information technologies are becoming a vital resource for countries. The arrival of the information society era, countries are increasingly aware of the role and importance of the information resource. With the rapid development of information technology, the borders between countries become insignificant for the transmission of information. The geopolitical picture of the world is also changing. Among other resources that are important for the strength of a country, the acquisition of new and storage of its own information resources is becoming one of the goals of countries in the 21st century. The traditional understanding of conflicts and wars between countries is changing.

We classify traditional wars by features, such as geographical area, scope and number of participants. But today, interstate armed conflicts have virtually disappeared from the international political arena. New subjects in the armed struggle and new understandings of its conduct are emerging. The state no longer has a monopoly role in various conflicts. Modern war is characterized by a qualitative new expansion of the conflict space. In traditional, conventional wars, physical space remains a top priority (including economic and demographic potential, armed forces, etc.). In the 21st century, the confrontation is conducted mainly in the spiritual and mental space, i.e. in the mass consciousness of the people, in their psychological state, in the mass media, in the inter-religious relations, in the public morality, etc. War acquires a completely different character in contrast to the wars in the 20th century. It is fought on a qualitatively new level, affecting various areas, such as information, diplomacy, socio-cultural, scientific, as well as the human psyche.

Keywords: information warfare, security, information, international relations.

ИНФОРМАЦИОННАТА ВОЙНА И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ДЕЙНОСТТА НА СПЕЦИАЛНИТЕ СЛУЖБИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Ивайло Илиев

Университет за национално и световно стопанство, София, България, iliev_ivailo@mail.bg

Резюме: В съвременните условия за развитие на международните отношения информационната война придобива огромно значение. Необходимостта от изследване на темата е свързана с факта, че днес в глобализацията се свят е по-вероятно да възникнат междудържавни противоречия и конфликти в информационното пространство. С настъпването на свързката на информационното общество информационните и информационните технологии се превръщат в жизненоважен ресурс за страните. С настъпването на епохата на информационното общество държавите все повече осъзнават ролята и значението на ресурса информация. Със стремителното развитие на информационните технологии границите между държавите стават незначителни за предаването на информацията. Променя се и геополитическата картина на света. Наред с други ресурси, които са от значение за силата на дадена държава, добиването на нови и съхраняването на собствените информационни ресурси се превръща в една от целите на държавите през XXI в. Променя се и традиционното разбиране за конфликтите и войните между държавите.

Традиционните войни ги класифицираме по признаци, като географско пространство, сфера на обхват и количество на участниците. Но днес междудържавните въоръжени конфликти практически са изчезнали от международната политическа арена. Появяват се нови субекти във въоръжената борба и нови разбираня за воденото ѝ. Държавата вече няма монополна роля в различните конфликти. Съвременната война се характеризира с качествено новоразширяване на пространството на конфликта. В традиционните, конвенционални войни главен приоритет си остава физическото пространство (в т.ч. икономически и демографски потенциал, въоръжени сили и т.н.). През XXI в. противоборството се води предимно в духовното и менталното пространство, т.е. в масовото съзнание на народа, в психологическото му

състояние, в средствата за масова информация, в междурелигиозните отношения, в обществения морал и др. Войната придобива съвършено друг характер за разлика от войните през XX в. Тя се води на качествено ново равнище, като засяга различни сфери, като информационната, дипломатическата, социално-културната, научната, а също и психиката на човека.

Ключови думи: информационна война, информация, международни отношения, сигурност.

1. УВОДНИ ДУМИ

С настъпването на епохата на информационното общество държавите все повече осъзнават ролята и значението на ресурса информация. Със стремителното развитие на информационните технологии границите между държавите стават незначителни за предаването на информацията. Променя се и геополитическата картина на света. Наред с други ресурси, които са от значение за силата на дадена държава, добиването на нови и съхраняването на собствените информационни ресурси се превръща в една от целите на държавите през XXI в. Променя се и традиционното разбиране за конфликтите и войните между държавите. Традиционните войни ги класифицираме по признаци, като географско пространство, сфера на обхват и количество на участниците. Но днес междудържавните въоръжени конфликти практически са изчезнали от международната политическа арена. Появяват се нови субекти във въоръжената борба и нови разбираня за воденото ѝ. Държавата вече няма монополна роля в различните конфликти. Съвременната война се характеризира с качествено ново разширяване на пространството на конфликта. В традиционните, конвенционалните войни главен приоритет си остава физическото пространство (в т.ч. икономически и демографски потенциал, въоръжени сили и т.н). През XXI в. противоборството се води предимно в духовното и менталното пространство, т.е. в масовото съзнание на народа, в психологическото му състояние, в средствата за масова информация, в междурелигиозните отношения, в обществения морал и др. Войната придобива съвършено друг характер за разлика от войните през XX в. Тя се води на качествено ново равнище, като засяга различни сфери, като информационната, дипломатическата, социално културната, научната, а също и психиката на човека. Информацията винаги е била и ще бъде неразделна и важна част от войната и конфликтите, които се водят между държавите. Едуард Уолтс представя под формата на модел ролята на информацията при един конфликт [9]. Участниците в случая са двама, независимо дали става дума за отделни индивиди или държави. Целта на едната страна, която се явява „нападател“ в конфликта, е да повлияе и да принуди другата страна да действа по начин, благоприятен и изгоден за нападащия. Именно това е крайната и желана цел на всеки воюващ – да подтикне противника да действа по желания начин. Тук Уолтс описва три основни фактора, които са в основата и могат да повлияят на атакуваната страна да действа – способността, волята и възприятията. Третият основен компонент – възприятията, са особено важни, що се касае до оценката и анализа на ситуацията.

2. ИНФОРМАЦИОННА ВОЙНА

В информационното общество конфликтите възникват в сферата на информационно-психологическите отношения и могат да приемат характер на пряка агресия, която е прието да се нарича с термина „информационна война“. В съвременното развитие на международните отношения информацията е главен ресурс, поради който могат да възникнат противоречия, сблъсъци на интереси и конфликти. Крайната форма на информационното противопоставяне е информационната война. В процеса на възникване и развитие на конфликтите в информационната сфера могат да се обособят следните стадии [2]:

1. Информационно противоборство – тук може да се усети експанзия, но не се включват и не следват агресия и война. Информационното противоборство с ниска степен на агресивност е основна форма на мирното взаимодействие на субектите в информационно-психологическата сфера. Тук възникващите противоречия по-скоро имат конструктивна роля.

2. Конфликт на интересите на субектите в информационно-психологическите отношения. Конфликтите възникват в резултат на противоречия, които не могат да бъдат изгладени в кратки срокове. Информационно-психологическият конфликт представлява сблъсък на интересите на два или повече субекта в информационно-психологическите отношения с цел изостряне или разрешаване на противоречията по повод на властта в информационното пространство. Борбата на субектите за постигане на информационно превъзходство, за придобиване на най-развитите съвременни информационни технологии и ресурси се превръща в основно направление в конкуренцията между държавите. Всяка от тях се старее да установи контрол над информационните ресурси на съперника, като същевременно съхрани целостта на своите собствени.

Информационната война – това е война от нов тип, при който съзнанието на хората се превръща както в поле за сражение, така и в обект на поражението. Целта на този тип война е дезориентацията, която в голяма

степен помага в евентуална бъдеща манипулация и преустройство на мислите и съзнанието. Основната задача е не физическото унищожаване на противника, а разрушаване на заложените идеали и ценности и установяване на контрол над съзнанието, за да се формира нов тип съзнание. Може да се счита, че информационната война вътре в социума се осъществява посредством управляващия елит с цел да се удържи господстващото му положение в дадения момент. Целта на информационната война е осигуряването на превъзходство над противника, за да не може той да се възползва от никакви други информационни източници при анализа и оценката на окръжаващата го среда.

Необходимо е да обърнем внимание на това, че информационно-психологическата война се иницира с цел въздействие на масовото съзнание и използва разширен арсенал от манипулативни методи, които са насочени към формиране на общественото мнение в посока, изгодна за манипулатора. Използват се редица способности на пропагандата и идеологическата обработка на гражданите. Целта е постигане на устойчив резултат във формирането на общественото мнение и налагане на модели на поведение. В постигането на подобен резултат активно се използват средствата за масова комуникация, информация и пропаганда, с чиято помощ се оказва идеологическа обработка на съзнанието на масите. Информационните войни могат да се водят във всяка точка на информационното пространство, и най-вече там, където има уязвими места и нестабилност. Съвременните информационни войни намират широко приложение и се използват в икономическата, политическата и военната борба.

В традиционните военни мероприятия, както и в информационната война, която съпътства военни действия и конфликти, може лесно да се определи коя държава печели и коя не – за победа можем да сметнем промяната в нагласите на войските и тяхната деморализация за водене на военни действия срещу другата държава. Също така проникването в информационните системи и мрежи на противника и получаването на важна информация за неговите действия и намерения водят до превъзходство и последваща победа (в нейните класически измерения).

Това не се отнася до чисто информационната война и до нейната психологическа модификация, която е насочена към определени групи хора и населението като цяло и която се води и в мирно време. При този тип действия няма човешки жертви и унищожаване на инфраструктура – транспортна, енергийна и т.н. Целта тук е не завладяването на територии и физическо разрушаване, а завладяване на мислите, представите и възприятията на хората. Друга цел е да се създаде негативен образ на държавата „противник“, за да се дискредитира международното ѝ положение и водената вътрешна и външна политика. Поради този факт е трудно да се определят основните критерии за „победа“. За победа може да се смята появата на нестабилност и разделение сред обществото, което от своя страна не разбира в голяма степен, че е подложено на външен информационен и психологически натиск.

Като правило началото на информационната война е трудно осезаемо. Това се отнася и за края на този тип война, т.е. сложно е да се разбере в кой момент дадена държава иницира, започва или прекратява информационното въздействие върху противника си. Когато говорим за използването на оръжие в традиционната война, ясно се забелязват неговите последици – унищожаване на военна техника, на инфраструктура и човешки жертви. Докато информационното оръжие е насочено, от една страна, към промяна и завладяване на информационните системи на врага, а от друга, когато се използва против хората – към промяна на техните нагласи, представи и разбирания за окръжаващия ги свят и протичащите в него процеси. Към основните задачи на всяка държава (или група държави) при осигуряване на информационна стабилност на обществото и информационно превъзходство над другите държави спадат:

- Определяне и формиране на жизнено важните интереси на обществото и държавата в информационната сфера, както и действия по прогнозиране и минимизиране на заплахите за информационната сигурност.

- Усъвършенстване на нормативно-правната база по отношение на недопускане на външни заплахи към информационните системи и на такива, насочени към гражданите.

- Осигуряване на правата на гражданите за достъп до истинна и достоверна информация. (Манипулирането на информацията води до негативна реакция от страна на населението, което води до дестабилизация на обществото).

Осъществяването на тези задачи и постигането на информационната стабилност и сигурност можем да определим като вид победа.

Победител в информационната война е тази държава, която в най-голяма степен успее да моделира и промени поведението и нагласите на противника (като под „противник“ не се има предвид само отделна държава или коалиция, а и отделният индивид, населението). Разбира се, това не е лесна задача, тъй като, за да се постигне превъзходство над противниковата страна, трябва да се набави достатъчно достоверна и точна информация относно него. Това ще спомогне за изучаване на поведението и нагласите му, ще послужи

като основа за формиране на евентуално бъдещо поведение. Освен синтезиране на голям обем информация, е необходимо да се отчитат и специфичните характеристики на всяко общество при информационно-психологическата война, т.е. тук говорим за култура, история, малцинства, икономически статут и политическа конюнктура в страната.

3. ДЕЙНОСТ НА СПЕЦИАЛНИТЕ СЛУЖБИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ.

Специални служби е термин за обозначение на държавните органи и структури, занимаващи се с дейностите по обезпечаване на сигурността, реда и спокойствието на/в държавата. В продължение на повече от 20 години продължават „реформите „в системата за национална сигурност на Република България. Постоянно се говори за необходимостта от граждански и политически контрол върху дейността и, а на практика се получава така, че контролните механизми се задействат когато се установи, че са извършени фрапиращи правонарушения – убийството на Мирослава от Перник, неправомерното поведение на ръководни кадри от системата на МВР и СДОТО, или т.н. „незаконно“ подслушване и използване на СРС и т. н. Управленската наука и практика са установили още преди повече от 2 века, че последващия контрол се характеризира с най-ниска степен на ефективност/ в сравнение с предварителния и текущия/.

Изобщо не се поставя въпроса за контрол върху дейността на оперативните служби чрез бюджета, т.е. още при правенето му за следващата календарна година, или за взаимният, между институционалния, между различните, основните институти от системата на национална сигурност. И двата вида, или форми на контрол се практикуват отдавна, те са традиционни, проверени и доказали своята ефективност в условията на демократично устроените европейски държави.

Тук ще се спра на взаимният контрол върху дейността на оперативните служби, който се основава на два на пръв поглед взаимно изключващи се принципа, а именно:

1. Оперативната самостоятелност на основните служби от системата на националната сигурност и:

2. Информационното единство на резултатите от дейността им, материализирана в информацията, която те подават на изхода на специалните, или полицейски оперативни служби към политическото ръководство на държавата в лицето на най-висшите нива на законодателната, изпълнителната власт и президентската институция в еднакъв обем и качество, а в някои случаи и към съдебната власт .

Законово регламентирани функции на оперативните служби разрешават използването на еднакви форми, методи, сили и средства на работа, които са забранени за ползване в останалите сфери на социалната действителност.

Нещо повече, тяхното информационно осигуряване се осъществява на базата на създадена стройна организация на оперативно обслужване, на териториален, обектов и т.н принципи. Те много често наблюдават лица и факти, представляващи оперативен интерес за повече от една служби, но с оглед с възложената им от закона функция, основаваща се на противодействието на спецификите, зависимостите, интересите, мотивите и целите на обществената, националната или международната деструкция/ например терористичен акт, или друг факт на поведение на международната организирана престъпност /МОП/.

Когато разглеждаме целите или умишля на едно лице, представляващо оперативен интерес, то доста често фокусира вниманието и на двете служби, например по линия на икономиката, или на политическия екстремизъм и хулиганство. Защото най-ниското ниво на политически екстремизъм у нас се олицетворява в някои случаи от контингента на футболните хулигани.

Тук давам пример за да стане пределно ясно, че двете институции – полицейски и специални служби много често работят по едни и същи лица и факти, представляващи оперативен интерес, но през призмата, от гледна точка на своите институционални компетенции, като всяка от тях се стреми много често по не съвсем законови мотиви /има предвид институционалните конфликтологични аспекти, а също така и корупция /да използва своето предимство от гледна точка обществената опасност на деянието и да „затвори“ или „смачка“ казуса за другата служба. Това беше изключително често срещано явление по линия на икономиката, когато ВГУ, а по-късно и IV-то управление на ДС бяха монополизирали всички сигнали и материали за икономически престъпления, за лица представляващи оперативен интерес от определено ниво нагоре във властовата йерархия на комунистическа България.

Такъв опит, убеден съм в това, се прави и понастоящем с промените в нормативната база на МВР и ДАНС, по силата на които ГДБОП която е полицейска, а не специална служба отива в структурата на ДАНС.

Защо Скотланд Ярд не е в МИ-5?

По същия начин можем да поставим въпроса защо ДАНС /бившето НСС/ не е в МВР?

Нали това беше част от нашата концепция, когато през 2000 г. предложихме в проектозакона за МВР, НСС да стане самостоятелна служба, извън системата на МВР, както и стана по-късно.

Точно поради това не се създадох и т.н. „Разузнавателни общности“ по смисъла на които НРС и сега ДАНС /НСС/, ДВИ и ВКР трябваше да бъдат заедно!

Този проблем има и психологически аспект, това е рецидива на т.н. професионална деформация, или социално-деструктивна институционална зависимост, която обективизирана в системата за национална сигурност може да прерасне в риск. Тук само ще маркирам, че рискът /R/ е функция на спецификите /S/ и зависимостите /Z/ и предхожда заплахите /D/ конфликтите /K/.

Ще дам един пример: наблюдава се тенденцията, при която служителите в специалната категория о.р. се отнасят меко казано снизходително, към икономическата, престъпност. За тях истинската престъпност се свеждаше до тежките престъпления срещу личността, кражбите, криминалните измами и т.н. криминална престъпност.

По същият начин о.р. от ДС се отнасят към противодействието на престъпността и тъй като в комунистическа България са много малко делата за „вредителство и шпионство“ а опити за „насилствена промяна на конституционно установения ред“ не са установявани.

Но елитарността на тази институция спрямо НМ /тогавашната народна милиция и сегашна полиция/ прати икономически престъпления на стойност десетки милиони, а може и повече в небитието. Това, но много по рядко се случваше и с криминалната престъпност.

Бидейки оперативни самостоятелни специалните и полицейските служби по най-важните проблеми на националната сигурност, съобразно вменените им от Закона компетенции ще подават нюансирана, а може би и по някой път различаваща се информация. И тогава на по-високото ниво на трите власти и президентската институция ще може да се даде правилната оценка, да се направят адекватни изводи и да се вземат определени управленски решения, включително и кадрови. Това е и такава е ролята на взаимния контрол в дейността на службите на базата на тяхната оперативна самостоятелност и информационно единство.

Другото, или това което някои /тук основна роля имат т.н. „кукловоди“, които шестват в ТВ и радио емисиите/ смятат да представят като „реформа“ в системата за национална сигурност, е стеритип на симбиоза между ДАНС и ГДБОП в стила и духа на ВГУ – ДС и Четвърто у-ние на ДС/ което по-късно беше създадено/. Налага се субординация на базата на елитарност на ДАНС, позовавайки се на нейните компетенции, спрямо тези на ГДБОП.

Принципът на оперативната самостоятелност, съответства на принципа на разделението на властите в условията на демокрация.

Той няма нищо общо със спекулациите на един от т.н. „кукловоди“ че това щяло да възроди „следенето и дебненето“ м/у службите, характерно за комунизма! Защото това – оперативната самостоятелност, не допуска създаването на агентура на едната служба в другата и т.н., в контекста на т.н. IX отдел на ВГУ ДС.

А взаимен контрол може да бъде осигурен само между равнопоставени, а не между подчинени един на друг субекти.

Политическите партии, особено тези които са и за времето което са били в опозиция, много добре разбират демократичния принцип и изискването за оперативна самостоятелност и информационно единство, т.е. за между институционален контрол, но със спечелването на изборите и влизането си във властта го „забравят“. Съвременното ниво на политическо съзнание и култура, както и непознаването на спецификите, зависимостите, рискът и заплахите за системата на национална сигурност /НС/ много често ги мотивират да се опитват да използват полицията и специалните служби по целесъобразност, поради което предишното /опозиционното/ политическо говорене за демокрация в този му аспект остава на по-задан план.

Освен това практиката илюстрира, че винаги когато е налице политическа воля, оперативните служби да бъдат ползвани по политическа целесъобразност, те се изплъзват от контрол, като приоритетно работят за себе си и де факто обсебват политическата целесъобразност, трансформирайки я в своя.

Веднага след Освобождението на България от турско робство през 1878 г., младата българска държава не само приема една от най-модерните конституции в Европа. По европейски образец тя започва изграждането и на своята система за национална сигурност – армия, полиция и специални служби. Ползва преди всичко френският, белгийският, немският и т.н. западно-европейски опит и принципи на изграждане. Така трябва да бъде и днес, още повече че ние сме интегрирани в две международни организации – ЕС и НАТО, които са с европейско участие .

Всички опити да се ползва примера на ФБР са неправилни и манипулативни, защото САЩ са демокрация със съвсем други мащаби, държава с федерално устройство и президентска власт, където факторите разстояние, територии и време имат своето огромно, често пъти решаващо значение, където всеки щат има различно законодателство, където гражданите имат съвсем различен не само от нас, но и от европейска

манталитет, в което всеки от нас може да се увери от социологическата и политологическа литература и лични контакти.

На тези които дилетантват в медиите, спекулирайки с рекламното предложение за българско „ФБР“, аз признавайки си, че не съм специалист по Конституционно право и не съм запознат с Изборният кодекс, бих предложил да разгледат и осмислят и американската избирателна система като еталон за България. Или както казва М. Тачър: „Европа никога няма да бъде като Америка. Европа е продукт на историята. Америка е продукт на философията“.

В подкрепа на тази максима има множество илюстрации. Когато през 30-те години на миналия век Германия и СССР подготвят война, с която да наложат на Европа и света зависимостта от силата /доктрината *Raison d'e'tat*/, Удроу Уилсън прокламира разпространение и прилагане на ценностите на политически плурализъм, изграден на базата на реална икономическа свобода /пазарен механизъм/ и реално върховенство на закона.

Когато анализираме концептуалните и доктриналните аспекти на националната сигурност, почти никога не се вземат предвид тези специфики и особености на манталитета на американската нация. А това има важно значение при вземането на политическите решения в сферата на националната сигурност.

Република България, както и досега е необходимо да се съобрази с рецептата която ползват европейските демокрации за да осигурят силни, но не и всесилни специални и полицейски служби. Всесилните оперативни служби са характерни за тоталитарните и авторитарни държави!

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Съвременното информационно общество доведе до нови форми на противопоставяне и разрешаване на споровете и конфликтите. Информационните войни, които практически не са известни и не са част от предишното индустриално общество, днес все повече представляват заплаха както за националната сигурност на държавата, така и за стабилността в обществено-политическите отношения вътре в нея.

ЛИТЕРАТУРА

- Георгиев, О. (2016). Великата информационна война : и как Европейският съюз най-накрая откри, че участва в нея. София: За Буквите – описменехъ.
- Ланцон, С. А. (2015). Государства и негосударственные актеры в вооруженных конфликтах старого десятилетия 21 века. – В: Гибридные войны в хаотизирующемся мире 21 века. Москва: Московский университет.
- Манойло, А. В. (2003). Государственная информационная политика в особых условиях. Монография. Москва: МИФИ.
- Павлова, М. (2016). Имиджови аспекти на информационната война. София: За Буквите – описменехъ, 2016. ISBN 978-619-185-248-2.
- Стоянов, Н. (2016). Хибридна война и ненасилствени революции. София: Военна академия „Георги Стойков Раковски“.
- Arquilla, J., & Ronfeldt, D. (n.d.). The advent of netwar (recivited). – In: Newtworks and netwars.
- Libicki, M. (2007). Conquest in cyberspace. National security and information warfare. Cambridge.
- Szafranski, R. A (1995). Theory of Information Warfare, Preparing For 2020. – In: Airpower Journal, Spring.
- Waltz, Ed., & Bennett, M. (2007). Counterdeception. Artech House.
- Waltz, Ed. (1998). Information Warfare Principles and Operations. Artech House.